

Kyselykooste:

suomeen tai suomesta kääntävien
kaunokirjallisuuden kääntäjien
käännösteknologianäkemykset,
-kokemukset ja -tarpeet

Minna Ruokonen, Leena Salmi ja harjoittelija Taru Pitkänen

26.6.2023

Tavoitteet

Kysely on osa Turun yliopiston [Kertova teksti, kääntäjä ja kone -hanketta](#) (Suomen Akatemian rahoittama, vastuullinen johtaja Kristiina Taivalkoski-Shilov)

Tavoitteena oli selvittää

- 1) miten kaunokirjallisuuden kääntäjät suhtautuvat käännösteknologiaan ja käyttävät sitä
- 2) millaisia ongelmia käännösteknologiaan kaunokirjallisuuden kääntäjien näkökulmasta liittyy
- 3) millaisiin kaunokirjallisuuden kääntäjien tarpeisiin ja toiveisiin käännösteknologia voisi vastata

Kysely (1)

- Perustui Joke Daemsin Gentin yliopistossa hollannin kääntäjille tekemään kyselyyn
- Hollanninkielinen lomake käännettiin suomeksi, mukautettiin suomenkieliseen kontekstiin ja tämän projektin tarpeisiin; kommentoimassa kaksi suomentajaa ja kaksi käännösteknologian asiantuntijaa
- Pilottivastaajina kolme suomentajaa
- Kysely auki Webropol-alustalla 7.3.–19.3.2023; linkkiä jaettiin kolmen kirjallisuudenkääntäjien järjestön kautta (SKTL:n I jaosto, Kaos, FILI) + sosiaalisessa mediassa
 - Vastaajat kääntävät suomeen tai suomesta
 - Vastaajien kesken arvottiin kaksi 50 euron lahjakorttia kirjakauppaan/lukuaikapalveluun
- 72 vastaajaa
 - Vertailun vuoksi: I jaoston ja Kaosin yhteiseen palkkiokyselyyn vastaa vuosittain n. 80

Kysely (2)

- Enintään 51 kysymystä, täyttöaika noin 30–40 minuuttia
- Tietoinen suostumus
- Työkielet, millaisia tekstejä kääntää
- Millaisia työkaluja käyttää kaunokirjallisuuden kääntämiseen (ja mahdolliseen ei-kaunokirjalliseen kääntämiseen)
- Esimerkkejä käännösmuistiohjelmista, sanastotyökaluista, konekääntimistä → voisiko niistä olla apua kaunokirjallisuuden kääntäjälle?
- Avokysymyksiä mm.
 - Käännösteknologian ongelmat kaunokirjallisuuden kääntämisen näkökulmasta
 - Millainen olisi ihanteellinen työkalu
 - Millaisten työkalujen käyttöön haluaisit koulutusta

Kysely (3): esimerkki käännösmuistiohjelman kuvailusta

Käännösmuistia käytetään yleensä käännösmuistiohjelmassa. Kääntämisen aikana käännösmuistiohjelma etsii käännettävänä olevaa tekstiä käännösmuistista. Jos alkutekstissä esiintyy samankaltainen tai sama virke kuin käännösmuistiin tallennettu virke, järjestelmä ehdottaa kääntäjälle sen aiempaa, muistiin tallennettua käännöstä mahdolliseksi käännökseksi. Kääntäjä voi halutessaan muokata siitä tekstiinsä sopivan käännöksen. Käännettävän virkkeen ja aiemmin käännetyn virkkeen samankaltaisuus ilmaistaan prosentteina (100 % = täydellinen vastaavuus, alle 100 % = osittainen mutta ei täydellinen vastaavuus).

Kaunokirjallisuuden kääntämisessä käännösmuistiohjelma voisi olla hyödyllinen, jos teksti sisältää paljon toistoa, esimerkiksi takaumia tai henkilöhahmon puheessa toistuvia ilmauksia. Käännösmuistiohjelmiin voi yhdistää myös sanastoja.

Esimerkki käännösmuistin sisällöstä:

Alkutekstin segmentti	Käännöksen segmentti
Akseli Gallen-Kallala:	Akseli Gallen-Kallala:
elämää ja taidetta vastakohtien saaristossa	vie et art dans un archipel de contrastes
Gallénin ensimmäinen suuri kalevalainen aihe oli Aino-taru.	Le premier grand sujet kalévaléen de Gallén est la Légende d'Aino.
Vanha Väinämöinen on saanut Ainon veljen Joukahaisen, joka on uhkarohkeasti haastanut Väinämöisen kilpalaulantaan ja hävinnyt, lupaamaan Ainon Väinämöiselle puolisoiksi.	Le héros Väinämöinen, qui est un vieillard, s'est vu promettre la main d'Aino par le frère de cette dernière, Joukahainen, venu imprudemment le défier.

Tulokset: Taustaa

Työkielet	Lkm
Suomi kohdekielenä	38
Suomi alkukielenä	30
Suomi sekä alku- että kohdekielenä	3
Ei vastausta	1
	72

- 46 vastaajaa oli toiminut kaunokirjallisuuden kääntäjänä ainakin 10 vuotta
- 51 oli käynyt kurssin tai saanut jonkinlaista koulutusta kaunokirjallisuuden kääntämiseen
- 26 oli käynyt kurssin tai saanut koulutusta käännösteknologian käyttöön

Työskentely kääntäjänä

	Lkm
Käännän pelkästään tai pääasiassa kaunokirjallisuutta	28
Päätoimeni on kääntäminen, ja käännän sekä kaunokirjallisuutta että muita tekstejä	23
Päätoimeni ei ole kääntäminen (teen muun alan töitä tai olen opiskelija tai eläkkeellä), mutta käännän toisinaan kaunokirjallisia tekstejä	21

Moni kääntää kaunokirjallisuutta **osa-aikaisesti tai joskus**

Millaisia kaunokirjallisia tekstejä käännät?

	Lkm
Aikuisille suunnattua kaunokirjallisuutta	66
Lastenkirjallisuutta	42
Nuorten kirjallisuutta	32
Runoja	21
Näytelmiä	11
Sarjakuvia	5
Muita tekstejä	4

Avokommenteissa mainittu
mm. viihdekirjallisuus ja eri
genrejä (fantasia, dekkarit)

KÄÄNNÖS- TEKNOLOGIAN KÄYTTÖ JA HYÖDYLLISYYS

Mitä seuraavista työkaluista käytät kaunokirjallisuuden kääntämisessä ja miten usein? (vastaajien lukumäärä)

	En koskaan	Joskus	Usein	Aina
Kynä ja paperi	21	38	9	4
Tekstinkäsittelyohjelma (esim. Word, GoogleDocs)	4	0	3	65
Käännösmuistiohjelma (esim. Trados Studio, Wordfast)	60	2	2	8
Sanastojen laatimiseen tarkoitettu työkalu (esim. MultiTerm)	66	2	1	3
Konekäännin (esim. Google Translate, DeepL)	40	23	5	4

- Useimmin käytetyt työkalut: tekstinkäsittely (aina), kynä ja paperi (joskus tai useammin)
- Jotkut kaunokirjallisuuden kääntäjät kuitenkin käyttävät käännösmuisteja tai konekääntimiä usein tai aina. Monet (23+9=32) käyttävät konekääntimiä ainakin joskus
- Lisäksi 13 vastaajaa mainitsi muita työkaluja, kuten ääneenlukutoiminnon, sanelun, taulukkolaskennan (työnseurantaan), PDF-ohjelman ja kuvankäsittelyn

Mitä työkaluista tiedetään ja miten niihin suhtaudutaan?

- Yhteenvetona voidaan todeta, että suuri osa vastaajista oli jo kuullut eri työkaluista. Etenkin käännösmuistien ominaisuuksista oltiin hyvin tietoisia, sanastoista ja erityyppisistä konekääntimistä tiedettiin hieman vähemmän.
- Työkalujen hyödyllisyyteen suhtauduttiin varovaisen myönteisesti: suurin osa vastaajista arveli, että työkaluista voisi ainakin joskus olla hyötyä/apua
 - Jakolinjoja nähtävissä: osan mielestä työkaluista ei voisi koskaan olla hyötyä, osan mielestä taas usein tai aina
- Tarkempia tietoja seuraavissa dioissa

Käännösmuistit ja käännösmuistiohjelmat

	Kyllä	En
Olitko kuullut käännösmuistiohjelmista ennen tätä kyselyä?	63	9
Tiesitkö, että käännösmuistista voi tehdä hakuja?	56	16

**Onko käännösmuistiohjelmista tai
voisiko niistä olla hyötyä
kaunokirjallisuuden kääntäjälle?**

	Lkm
Ei koskaan	6
Joskus	45
Usein	12
Aina	9
	72

Terminologian hallinta

	Kyllä	En
Olitko kuullut sanastotyökaluista ennen tätä kyselyä?	56	16
Tiesitkö, että sanasto voidaan yhdistää käännoismuistiohjelmiaan?	45	27

Laaditko jonkinlaisia sanastoja, kun teet kaunokirjallisuuden käännoksiä?

	Lkm
En koskaan	23
Joskus	33
Usein	9
Aina	7
	72

Olisiko sanastotyökalusta mielestäsi hyötyä kaunokirjallisuuden kääntäjälle?

	Lkm
Ei koskaan	4
Joskus	41
Usein	20
Aina	7
	72

Konekääntimet (1)

Olitko ennen tätä kyselyä kuullut...

	Kyllä	En
konekääntimistä yleensä	69	3
neuroverkkokääntimistä	33	39
vuorovaikutteisista ja mukautuvista konekääntimistä	33	39
että konekääntimiä voi kouluttaa käyttämällä opetusaineistona aiempia käännöksiä ja niiden alkutekstejä	52	20

Konekääntimet (2)

Voisiko kaunokirjallisuuden kääntäjälle mielestäsi olla hyötyä

	Ei koskaan	Joskus	Usein	Aina
Yleisistä konekääntimistä	21	39	9	3
Konekääntimestä, joka on koulutettu alakohtaisella opetusaineistolla	13	48	8	3
Vuorovaikutteisista ja mukautuvista konekääntimistä	12	48	11	3

- Vrt. käyttö: 40 vastaajaa ei koskaan käytä konekääntimiä ja 23 käyttää joskus
→ konekääntimien mahdollisuuksiin suhtaudutaan melko myönteisesti, vaikka niistä ei olisikaan paljon kokemusta

Alustavia poimintoja avovastauksista (1)

- Kyselyn avovastausten analyysi vielä meneillään, lisäksi teemoja on syvennetty haastatteluilla (7 kpl)
- Käännösteknologian käyttöön näyttäisi vaikuttavan monien seikkojen yhdistelmä, mm.
 - käyttääkö teknologiaa ei-kaunokirjalliseen kääntämiseen
 - oman käännösprosessin luonne: tekeekö aluksi raakaversion, jota muokkaa, vai miettiikö tekstin heti alusta alkaen valmiimmaksi
 - minkälaisia tekstejä kääntää: ns. korkea- vai käyttökirjallisuutta, onko tekstissä paljon (erikoisalan) terminologiaa tai kääntämistä vaativia erisnimiä

Alustavia poimintoja avovastauksista (2)

- Käännösteknologian hyviä puolia
 - hakutoiminnot (korpukset ja käännösmuistit)
 - käännösmuisti auttaa huomaamaan toistuvia ilmauksia, vaikka niitä ei haluaisikaan kääntää samalla tavalla
 - avuksi kirjasarjojen kääntämisessä (sanastot ja käännösmuisti)
 - sanastotyökalusta hyötyä etenkin, jos teksteissä paljon erikoistermejä tai keksittyjä sanoja (scifi, fantasia)
 - käännösmuistiohjelmassa kaikki tulee varmasti käännettyä

Alustavia poimintoja avovastauksista (3)

- Käännösteknologian huonoja puolia / riskejä
 - Ei sovi kaunokirjallisen kääntämisen luonteeseen (luovuus, taiteellisuus, käsityöläisyys; hitaus on osa prosessia)
 - Köyhdyttää kielellistä ilmaisua
 - Segmentointi haittaa kokonaisuuden hahmottamista / työkalut eivät hahmota laajempaa kontekstia
 - Työkalut ovat kalliita
 - Huom: avoimen koodin ohjelmia on (esim. OmegaT, Wordfast), mutta ne voivat vaatia enemmän opettelua
 - Käytetäänkö palkkioiden polkemiseen
- Osa kuitenkin käyttää käännösteknologiaa ja kokee, että hyviä puolia on enemmän kuin huonoja → tärkeää pystyä keskustelemaan ja jakamaan kokemuksia, jotta voidaan kehittää hyviä käytänteitä ja ehkäistä haittoja

Millainen olisi unelmien käännöstyökalu?

Alustavia poimintoja:

- Huomaamaton, helppokäyttöinen
- Helposti muokattavissa omaan prosessiin sopivaksi
- Mahdollistaisi tekstin tarkastelun kokonaisuutena
- Mahdollisimman yhteensopiva muiden työkalujen kanssa
- Työkaluun pystyisi yhdistämään synonyymi- ja erikoissanastoja, sitaattien ja idiomien tunnistusta

Koulutustoiveet (1)

	Lkm
Sanastotyökalut	11
Puheentunnistus/sanelu	7
Käännösmuistit	6
Konekääntimet	Alle 5
Käännöstyökalut yleensä	Alle 5
Ääneidenluku ja muut ohjelmat	Alle 5
Varsinaisen teknologian ulkopuolella olevat asiat (ks. seuraava dia)	10

- Vastauksissa ei ollut juurikaan eroja sen välillä, käänsivätkö vastaajat suomeen vai suomesta muihin kieliin

Koulutustoiheet (2): teknologian ulkopuolella olevat asiat

- Talous: apurahojen hakeminen, taloushallintaa yksin työskentelevälle kääntäjälle
- Kognitio: muistin, keskittymiskyvyn ja luovuuden kehittäminen
- Miten lähestyä kustantajia?
- Miten kollegat työskentelevät?
- Ajanhallinta

Mitä seuraavaksi?

- Viimeistellemme kyselyn ja haastattelujen laadullisen analyysin
- Yksi englanninkielinen tieteellinen artikkeli teknologian käytöstä lähes valmis lähetettäväksi arviointiin, tarkoitus kirjoittaa vielä toinen suhtautumisesta teknologiaan
- Välitämme testaamisesta kiinnostuneiden yhteystiedot työkalujen kehittäjille. Kehitystyö alkaa todennäköisesti alkuvuodesta 2025.
- Projektin edistymisestä voi aina tiedustella meiltä (minna.ruukonen@uef.fi tai leena.salmi@utu.fi) tai projektin johtaja Kristiina Taivalkoski-Shilovilta (kristiina.taivalkoski-shilov@utu.fi)

Kiitos
kaikille
vastaajille!

